

Conferința anuală a Departamentului de Științe ale Comunicării din Facultatea de Litere

Este uimitor cât de imprecise sunt marile concepte care ne ghidează viața: dreptate, libertate, progres, dragoste, fericire. Poate că tocmai această imprecizie ne stârnește să-i căutăm vieții sensuri noi.

De cele mai multe ori, ne mulțumim cu o înțelegere rapidă și superficială a fericirii. Admitem că sunt mai multe feluri de a fi fericit și am învățat oarecum care este felul care ni se potrivește. Pe de-o parte, (zicem că) știm calea spre fericire (care nu-i deloc ușoară, altfel am fi mai des), pe de altă parte, parcă ne-am teme să aflăm care și cum sunt celelalte căi față de a noastră (căci dacă vom conchide că ne-am înșelat, că am greșit?). Ne încăpățânăm să credem în calea noastră spre fericire.

Așa de imprecis, conceptul are în preajmă altele la fel de imprecise: bucurie, plăcere, satisfacție, euforie, încântare, mulțumire, beatitudine. Fiecare denumește o stare specifică sau vorbim de una și aceeași stare căreia i-am acordat mai multe nume ca să-i putem cuprinde bogăția și intensitatea? Conceptul nostru a fost atacat din direcții diferite: se ocupă de el filosofia, sociologia, biologia, psihologia, religia. Atâtea eforturi teoretice spun ceva despre fațetele obiectului de cercetat. Iar atâtea senzații de neputință pot explica respingerea însăși a cuvântului – și conceptului –, uneori în termeni duri: „străvechi cuvânt prostituat, falsificat, într-atât de otrăvit, că am vrea să-l excludem din limbă“, afirmă Pascal Bruckner. Și totuși...

Invităm la un efort de a renunța la o parte din încăpățânare. Invităm la un nou efort de identificare a căilor pe care urmărim fericirea. Nu s-a scris atât despre ea? De aceea, reamintim câteva reperi.

În *Biblie*, fericirea era răsplata în lumea de dincolo pentru străduința întru Dumnezeu și suferința din această lume (*Evanghelia după Matei*, 5); sunt două etape: a suferinței (plâns, flămânzire, prigoană) și virtuții (blândețe, milostivenie, pace) și a fericirii, „plata în ceruri“. Pentru fericire trebuie răbdare. Apoi, fericirea se mută pe pământ; citim la începutul *Declarației de Independență* din 4 iulie 1776 că oamenii au „anumite Drepturi inalienabile (...) Viața, Libertatea și căutarea Fericirii“ (Aristotel a anticipat chestiunea: un stat poate fi socotit fericit dacă oferă cetățenilor posibilități de a obține fericirea; Aristotel admitea grade de fericire, supremul fiind dat de viața contemplativă). John Stuart Mill va detalia conținutul fericirii: lipsă a durerii și multe motive de plăcere, de îmbucurare, a cărei calitate este influențată de experiență și conștiința de sine. De dorit este cea mai mare fericire în general, a tuturor oamenilor adică. Greu de pus un acord între generalitatea și calitatea plăcerii; pentru ființele – numeroase – cu capacități de îmbucurare mai scăzute sunt mai multe posibilități de împlinire a ei. Iată anunțat un proces dintre ale cărui dezvoltări una a ajuns să echivaleze fericirea cu consumul: „Societatea de consumatori este poate singura societate din istoria umană care promite fericirea în timpul *vieții pământeste*, fericire aici și acum în fiecare «acum» succesiv; pe scurt, o fericire *instantanee* și

perpetuă. Este, de asemenea, singura societate care se abține cu încăpățănare de la *a justifica* și / sau *a legitima* orice varietate de nefericire, care refuză să o tolereze și care o prezintă ca pe *ceva dezgustător* în măsură să cheme pedeapsă și compensație.“ (Z. Bauman)

Nuanțe venite din psihologie pot fi de ajutor. Maslow a despărțit motivațiile de deficit de cele de creștere și a văzut în ultimele factorul de „realizare treptată a potențialităților, capacităților și talentelor“, de împlinire a „aspirației permanente spre unitate, integrare și sinergie în interiorul persoanei“. Pentru Csikszentmihályi, secretul spre fericire este o undă (*flow*), o stare declanșată de desfășurarea unor activități care presupun efort, noutate și creativitate: limpezimea țintei, echilibrul între scop și priceperile avute, lipsa distragerilor și a temerilor de nereușită, indiferența la timp sunt câteva dintre condițiile care pregătesc marile bucurii. Căci „starea de fericire nu este prin ea însăși o forță motivațională, ci un produs secundar al unei activități altfel motivate.“ (Gordon W. Allport)

Dar, încă o dată, fericirea are multe fațete. În 1972, Jigme Singye Wangchuck, rege al Bhutanului, a declarat că Fericirea Națională Brută este mai importantă decât Produsul Național Brut. Treizeci și nouă de ani mai târziu, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a adoptat o rezoluție prin care invita statele membre să măsoare bunăstarea și fericirea propriilor cetățeni. Fericirea era socotită „scop uman fundamental“. Iată-ne reaprinzând ideile revoluției americane. Astăzi, anchete naționale despre fericire au loc anual. E de presupus că nu la unda lui Csikszentmihályi se gândesc cei mai mulți dintre respondenți. Se declară cineva nefericit? Nefericirea este astăzi, am văzut, un păcat.

Dacă ar fi să organizăm reperele reamintite (cât efort teoretic să ne apărăm fericirea!), am descoperi perechi de termeni care orientează discuțiile: durabil/trecător, personal/trans-personal, de așteptat/de pregătit... și gradualități/ierarhii (stabilite de criterii ca virtutea sau conștiința de sine).